
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

УДК 332.146.2

Т. В. Міхєєнко, к.е.н.

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЕКОНОМІКИ ДЕПРЕСИВНИХ РЕГІОНІВ**

У статті визначено ознаки депресивних регіонів, обґрунтовано необхідність та особливості державного регулювання економіки таких регіонів, запропоновано напрямки підвищення ефективності механізму державного регулювання їх розвитку.

Ключові слова: державне регулювання економіки регіонів, механізм державного регулювання, депресивний регіон.

Т. В. Михеенко, к.э.н

**ОСОБЕННОСТИ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ЭКОНОМИКИ ДЕПРЕССИВНЫХ РЕГИОНОВ**

В статье определены признаки депрессивных регионов, обоснована необходимость и особенности государственного регулирования экономики таких регионов, предложены направления повышения эффективности механизма государственного регулирования их развития.

Ключевые слова: государственное регулирование экономики регионов, механизм государственного регулирования, депрессивный регион.

Т. V. Mikhieienko, candidate of economic sciences

**THE FEATURES OF STATE REGULATION OF
DEPRESSED REGIONS ECONOMY**

Characteristics of depressed regions, features and ways of increasing the effectiveness of the mechanism of state regulation of the economy of such regions are defined, the ways of increase the effectiveness of state regulation mechanism of their development are proposed in the article.

Keywords: state regulation of the regional economy, state regulation mechanism, depressed region.

Актуальність теми дослідження. В умовах ринкової конкуренції не всім регіонам вдається повною мірою використати свої конкурентні переваги. У такій ситуації закономірною є поява територіальних утворень, для яких характерним є низький рівень соціально-економічного розвитку, так званих «проблемних», «кризових» або «депресивних» територій, що, в свою чергу, вимагає розробки особливих підходів до державного регулювання їх розвитку.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених проблемі державного регулювання економіки проблемних регіонів, не приділено належної уваги генезису депресивних територій, недостатньо оцінюється їх внутрішній потенціал, не розроблено комплексного підходу до реалізації організаційно-економічного механізму

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

та методичного інструментарію державного регулювання економіки таких територій.

Постановка завдання. Враховуючи нагальну потребу переосмислення ролі держави у соціально-економічному розвитку регіонів та розробки ефективного механізму їх державного регулювання, метою статті є визначення ознак депресивних територій, необхідності та особливостей державного регулювання економіки регіонів, які мають депресивні тенденції.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах особливої актуальності набули підходи, спрямовані на регіональний розвиток, який має на меті задоволення ширшого кола потреб певної території (яка прийшла в занепад або перебуває у стані структурних перетворень), а не потреб конкретного сектора або його виробничих центрів, тобто цей підхід полягає у формуванні умов для розвитку регіону, а не в прямому «підйманні» конкретних галузей [4, с. 6].

Для регіонів як принципово нових типів інститутів питання розробки ефективного механізму державного регулювання їх економіки до цього часу залишається відкритим. Особливої актуальності ця проблема набуває для територій, які знаходяться в стані депресії і не здатні повною мірою виконувати функцію відтворення якісних ресурсів, у першу чергу, людського потенціалу.

Трансформаційні зміни, що тривають в Україні останні десятиліття, та розбалансованість української економіки надзвичайно посилили диспропорції розвитку окремих її територіальних утворень. Слабка дієвість і низька ефективність існуючих регулювальних механізмів традиційного типу створюють передумови для несправедливого перерозподілу ресурсів, їх концентрації на центральному рівні, а також дестабілізації соціально-економічної ситуації в окремих регіонах і в країні загалом [2, с. 16].

Депресивні території принципово відрізняються від відсталих (слаборозвинутих) тим, що при гірших, ніж у середньому по країні, соціально-економічних показниках (темпи спаду виробництва у розрахунку на одного мешканця, середньомісячні доходи працюючих, рівень безробіття, забезпеченість населення соціальними послугами, ступінь дотаційності місцевого бюджету) на даний час, у минулому ці регіони були розвинутими, а за виробництвом деяких продуктів посідали провідні місця в країні [1, с. 53].

Узагальнення підходів до визначення сутності депресивних регіонів дало можливість виділити такі їх ознаки: скорочення або призупинення зростання обсягів валового регіонального продукту, відсутність розширеного відтворення ресурсів, високий рівень безробіття, низький рівень доходів населення, зниження конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості території.

Необхідність державного регулювання економіки депресивних регіонів зумовлена:

- неможливістю забезпечення макроекономічної стабілізації економіки країни за умов стагнації розвитку окремих її територій;
- нерівномірністю територіального розміщення продуктивних сил, різним рівнем економічного розвитку і, як наслідок, диференціації податкового потенціалу регіонів;
- відмінністю рівня життя в промислових та сільських районах, диференціацією вартості соціальних послуг;
- наявністю вертикальних фіскальних дисбалансів (невідповідністю фінансових ресурсів визначеним повноваженням).

Державне регулювання економіки депресивних регіонів – це цілеспрямований вплив держави на процеси формування та використання економічних ресурсів на таких територіях шляхом використання різних форм, методів, інстру-

---

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ментарію регулювання соціально-економічних відносин з метою подолання спадних тенденцій та забезпечення сталого їх розвитку.

У свою чергу, специфіка державного регулювання економіки депресивних регіонів визначається наступними факторами: економічними (рівень індустріалізації, спеціалізація території, рівень безробіття, рівень податкоспроможності та дотаційності), соціально-демографічними (міграція та темпи природного приросту населення, рівень освіченості та кваліфікації робочої сили), природно-географічними (розташування, наявність природних ресурсів, кліматичні умови), екологічними (наявність на цих територіях екологічно небезпечних об'єктів, культура поведження з відходами).

Існуючий механізм державного регулювання економіки регіонів, особливо тих, які мають депресивні тенденції, як засвідчує практика, не є адекватним до сучасних умов, а серед причин низької ефективності державної регіональної економічної політики можна визначити наступні:

- відсутність чіткого розмежування прав і обов'язків між різними гілками влади;
- низький рівень фінансової автономії територіальних громад;
- низька ефективність інституту місцевих податків і зборів;
- нерозвиненість фінансового ринку та місцевих цінних паперів, кредитування, інвестування місцевого значення;
- низька мотивація реалізації внутрішніх резервів мобілізації фінансових ресурсів та «утриманські» настрої в умовах значної дотаційності місцевих бюджетів;
- низький рівень фінансово-економічної, інвестиційної та інноваційної активності суб'єктів підприємництва, особливо комунальної форми власності;
- закритість і непрозорість фінансових потоків;
- відсутність достатнього інформування населення та громадських організацій про прийняті рішення соціально-економічного характеру.

Практика державного регулювання подолання депресивності окремих регіонів розвинених країн Європи свідчить про накопичення значного досвіду використання різних заходів, інструментів, важелів впливу, які забезпечили піднесення соціально-економічного розвитку проблемних територій. Узагальнення цього досвіду та оцінка можливостей його адаптації до вітчизняних умов представлені у табл. 1.

Більшість країн використовують інструменти та важелі податкової, інвестиційної, фінансово-кредитної, бюджетної, амортизаційної політик для подолання спадних тенденцій та створення умов для піднесення соціально-економічного розвитку цих територій.

Використання даних методів і важелів є цілком виправданим при формуванні регіональної політики вирівнювання соціально-економічного розвитку територій в Україні. Разом з тим, слід враховувати, що механізм державного регулювання у зарубіжних країнах базується на розвиненій системі ринкових інститутів та інститутів громадянського суспільства.

Отже, враховуючи світовий досвід, механізм державного регулювання розвитку депресивних територій повинен гармонічно поєднуватися з механізмами саморегулювання, громадянського впливу при вирішенні проблем регіонального розвитку. Проте вирішальна роль у цьому процесі відводиться саме державному регулюванню.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Таблиця 1

Досвід зарубіжних країн щодо подолання депресивності територій [3; 5; 6; 7]

Основні причини депресивності промислових регіонів	Країна	Заходи, спрямовані на подолання депресивних тенденцій	Можливість адаптації до вітчизняних умов
<ul style="list-style-type: none"> - вузька спеціалізація промислових регіонів, - застаріла структура виробництва; - слабка динаміка розвитку нових виробництв; - виснаження природних ресурсів, - екологічна криза - міграція робочої сили 	Великобританія	<ul style="list-style-type: none"> Надання доплати висококваліфікованим працівникам, переведеним на роботу в проблемні регіони Надання податкових пільг приватним підприємцям Ускладнення процедури ліцензування з метою контролю за розміщенням промислових підприємств Підготовка території до промислового освоєння Застосування методу прискореної амортизації 	<ul style="list-style-type: none"> Доцільно, лише для працівників тих сфер і виробництв, які є новими для регіону, оскільки практично для всіх регіонів в Україні характерний високий рівень безробіття Доцільно для новостворених підприємств і тих, які працюють у наукоємних галузях економіки Недоцільно, оскільки дозвільна система в Україні є складною і бюрократизованою Доцільно з обов'язковим урахуванням екологічних вимог до нових проектів Доцільно
	Франція	<ul style="list-style-type: none"> Пільгове кредитування будівельної галузі, розвитку транспорту та комунікацій Державне інвестування у підприємства будівельної галузі 	<ul style="list-style-type: none"> Доцільними є державні інвестиції у промислове будівництво, розвиток транспортної інфраструктури та комунікацій
	Німеччина	<ul style="list-style-type: none"> Дозволи на розміщення промислового будівництва з метою перенесення промислових підприємств з центру Надання податкових пільг для підприємств малого бізнесу, харчової, легкої промисловості та переробки продукції АПК Розробка і реалізація державних програм з перекваліфікації працівників Закриття неприбуткових та екологічно небезпечних шахт Створення умов для розвитку на цих територіях науково-дослідних установ Створення музейних комплексів, ландшафтних парків на забруднених територіях 	<ul style="list-style-type: none"> Доцільно Доцільно, можливим є також розміщення державних замовлень Доцільно, але за умови підготовки фахівців, яких потребує сучасний ринок праці Доцільно, за умови забезпечення працівників новими робочими місцями Доцільно, за умови підтримки державними та місцевими органами влади впровадження розроблених інноваційних продуктів та технологій Залучення приватного капіталу до оздоровлення територій на основі їх економічного стимулювання, розвиток екстремального туризму.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Підвищення ефективності державного регулювання розвитку депресивних регіонів можливе за дотримання таких принципів:

- комплексного підходу до розвитку всіх життєзабезпечуючих сфер територій;
- диференційованого підходу до вибору інструментарію державного регулювання залежно від рівня розвитку територій та їх внутрішнього потенціалу;
- скоординованості дій центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, уникнення подвійного їх підпорядкування і дублювання функцій і повноважень;
- узгодженості стратегій, цілей і пріоритетів регіонального та загальнодержавного розвитку;
- системності використання методів та інструментів державного регулювання регіонального розвитку;
- децентралізації - перерозподілу владних повноважень на користь органів місцевого самоврядування з одночасною передачею їм відповідних ресурсів;
- доступності різних джерел фінансових ресурсів для залучення коштів органами місцевого самоврядування;
- адресності державних програм та фінансової підтримки розвитку територій залежно від причин та глибини депресивних тенденцій;
- партнерства державних і приватних структур – стимулювання взаємовигідної співпраці між центральними, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та інститутами громадянського суспільства в процесі формування та реалізації державної регіональної політики;
- публічності – забезпечення доступу громадськості до інформації про прийняті управлінські рішення та відкритості розподілу фінансових потоків на рівні регіону.

При розробці концептуального підходу до державного регулювання економіки депресивних регіонів перевагу слід надавати таким напрямкам:

- 1) пріоритетність у використанні непрямих форм державного регулювання і поступове скорочення прямих бюджетних дотацій регіонам;
- 2) формування загально прийнятної як для суб'єктів господарювання, так і для населення ідеї розвитку депресивного регіону;
- 3) створення відповідного інституціонального середовища;
- 4) необхідність удосконалення та систематизації нормативно-правового забезпечення як базового інституту;
- 5) стимулювання розвитку депресивних регіонів за допомогою ринкових методів господарювання;
- 6) забезпечення розвитку об'єктів ринкової інфраструктури;
- 7) використання програмно-цільового підходу при виділенні бюджетних асигнувань таким територіям.

Висновки. Формування і реалізація державної регіональної економічної політики з метою досягнення максимальної її ефективності повинні відбуватися з урахуванням диференціації рівня розвитку регіонів, природно-ресурсного потенціалу і конкурентних переваг кожного з них, а також загальних тенденцій у соціально-економічному розвитку. Це дозволить уникнути розпорошування коштів, які спрямовуються на розвиток регіону, і сконцентрувати їх на стратегічно важливих для території напрямках.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Література

1. Богорад О. Д. Регіональна економіка: словник-довідник / О. Д. Богорад, О. М. Тевелєв, В. М. Падалка, М. В. Підмогильний. – К. : НДІСЕП, 2004. – 421 с.
2. Єфименко Т. І. Інституційне регулювання економічного розвитку / Т. І. Єфименко // Економіка України. – 2011. – №1. С. 16–26.
3. Найденова Р. И. Государственное регулирование экономики в старопромышленных районах Германии [Электронный ресурс] / Р. Найденова // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – Режим доступа: <http://www.jurnal.org/articles/2007/ekon7.html>.
4. Регіональна політика: правове регулювання. Світовий та український досвід / за заг. ред. А. Ткачука. – [вид. 2-ге, доп.] - К. : Леста, 2011. – 260 с.
5. Слава С. Розвиток економічно проблемних територій: міжнародний досвід / С. Слава, Д. Амборський, І. Сегварі, М. Дацишин // Проект партнерства Канада – Україна «Регіональне врядування та розвиток». – К. : Вид-во «К.І.С.», 2007. – 144 с.
6. Чуприна А. Аналіз досвіду подолання депресивності регіонів західноєвропейських країн та можливості його застосування в Україні / А. Чуприна // Галицький економічний вісник. – 2011. – №3(32). – с.17–24.
7. Regional innovative strategies and actions: Results from 15 Years of experimentation. – European Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/index_en.htm

Надійшла 27.06.2013